

УДК 330.341.1(477)

Л. Т. Шевчук, А. В. Колодійчук

Світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування бізнес-інкубаторів

Проаналізовано зарубіжний досвід створення і функціонування бізнес-інкубаторів як новітніх організаційних структур розвитку промисловості. Наведено український досвід бізнес-інкубування. Визначені основні причини відставання впровадження у промисловість української моделі бізнес-інкубування від зарубіжних аналогів.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, малий бізнес, середній бізнес, комерціалізація інновацій, коучинг, трансфер інновацій, інтелектуальна власність, венчурне фінансування.

Постановка проблеми. Серед новітніх просторових організаційних структур у промисловості на сьогодні чільне місце у світі посідають бізнес-інкубатори. Модель бізнес-інкубування у розвинених країнах уже тривалий час зарекомендувала себе не лише як ефективний інструмент розвитку підприємницького середовища, але й потужний рушій активізації інноваційної діяльності у промисловості. Незважаючи на те, що в Україні юридично створена низка бізнес-інкубаторів, фактично вони перебувають лише на стадії зародження чи на початковій стадії функціонування. Це вимагає не тільки вивчення вітчизняних умов утворення і діяльності бізнес-інкубаторів, але й оцінки можливостей щодо апробації передового світового досвіду розгортання бізнес-інкубаторного руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням удосконалення механізмів створення бізнес-інкубаторів, виявлення проблем їх функціонування та шляхів вирішення цих проблем приділено увагу у працях таких вчених, як О. Бородіна, Л. Дмитриченко, В. Зянько, С. Єрохін, М. Жук, В. Ляшенко, Є. Панченко, О. Титаренко, В. Шарاپов та ін. Проте, незважаючи на значну увагу науковців до даної проблеми, її вивчення залишається актуальним завданням, особливо в частині узагальнення успішного зарубіжного досвіду створення і функціонування бізнес-інкубаторних структур.

Метою цієї статті є вивчення й узагальнення міжнародного досвіду у сфері діяльності бізнес-інкубаторів для використання при виявленні, вирішенні та попередженні проблем їх функціонування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Бізнес-інкубатор – це організація, яка надає комплекс послуг (бухгалтерських, юридичних, консалтингових, інформаційних, орендних, адміністративно-технічних) новостворюваним підприємницьким суб'єктам на сприятливих умовах з метою адаптації їх до умов ринкової кон'юнктури. Значення бізнес-інкубаторів для стимулювання підприємництва, в т. ч. інноваційного, полягає в тому, що вони забезпечують надання послуг за нижчими від ринкового рівня цінами.

Інноваційний бізнес-інкубатор – це організація, діяльність якої спрямована на каталізування трансферу інновацій, створення венчурних структур.

© Л. Т. Шевчук, А. В. Колодійчук, 2013.

Як показує зарубіжний досвід, науспішнішими є американська, європейська та азіяська моделі бізнес-інкубаторів.

Первинною є американська модель. Передумови для створення її принципи функціонування бізнес-інкубаторів з'явилися у США ще на межі XIX-XX ст. Саме у США був створений у 1959 р. перший сучасний бізнес-інкубатор – Batavia Industrial Center [10] з метою збільшення зайнятості населення в економічно-депресивному місті. Передумовами створення бізнес-інкубаторів стали:

- пропозиція з боку власників невикористовуваних виробничих приміщень, які прагнули передати їх для потреб малих підприємств;
- державна фінансова підтримка інноваційних проектів;
- пропозиція ресурсів з боку підприємців-інвесторів, які прагнули вкласти їх у перспективні бізнес-проекти.

Починаючи з 60-х рр., кількість бізнес-інкубаторів постійно зростала і на сьогодні їх у США нараховують близько півтори тисячі. У 90-х рр. виникли Інтернет-інкубатори. В останні десятиліття кількість бізнес-інкубаторів постійно зростала, незважаючи на кризові явища в економіці. Пояснюється такий ріст, по-перше, активною державною підтримкою, а по-друге, високою дохідністю самих інкубаторів. За даними NBIA (National Business Incubation Association) 87% підприємств, «вирощених» у бізнес-інкубаторах, продовжує функціонувати на ринку. Без інкубаторів частка працюючих підприємств знижується до 50% [8]. Проте, варто зазначити, що бізнес-інкубатори не створюють підприємницьке середовище, а лише каталізують економічні процеси.

Одними з найуспішніших бізнес-інкубаторів у США на сучасному етапі є [3]: бізнес-інкубатор для технічної підтримки високотехнологічних компаній FFVC у Північній Кароліні, бізнес-інкубатор для допомоги підприємцям-початківцям Affinity Lab у Вашингтоні, бізнес-інкубатор для реалізації софтових та Інтернет-проектів Alpha Lab у Пенсільванії.

Крім того, для американської моделі характерна успішна схема створення технопарків з офісних центрів підприємств, що вийшли з бізнес-інкубаторів, а в окремих випадках – з перспективою перетворення їх у технополіси.

Європейська модель бізнес-інкубування також досить непогано себе зарекомендувала. Її особливості диференціюються залежно від країни.

У Фінляндії наявність значної кількості бізнес-інкубаторів (у країні на одного жителя припадає найбільше бізнес-інкубаторів) забезпечила стабільне економічне зростання країни, а самі бізнес-інкубатори стали, з одного боку, ефективним механізмом створення нових промислових підприємств, а з іншого – одними з ключових центрів консолідації зусиль різних суб'єктів (підприємств, університетів тощо) для активізації інноваційної діяльності.

У Швеції широко впроваджується концепція внутрішніх бізнес-інкубаторів, що створюються й розвиваються всередині великих промислових підприємств, транснаціональних корпорацій. Шведський досвід показав, що бізнес-інкубатори можуть бути ефективним інструментом розвитку бізнес-середовища промислових підприємств, місцем генерування і впровадження інноваційних ідей на базі великих компаній. У країні нараховується близько 80 бізнес-інкубаторів, більшість з яких ІТ-спрямування, проте існують тенденції на їх переорієнтування зі сфери промислового виробництва, яке переноситься у країни третього світу, на сферу послуг (туризм, переробка відходів) у зв'язку

із посиленням екологічних вимог [9]. Тому в таких умовах за значенням для шведських підприємців (а саме екологічно безпечних малих промислових підприємств) на перше місце виходить не технічна підтримка, а коучинг (бізнес-навчання).

Також особливістю фінської та шведської моделей бізнес-інкубування є стимулювання державою комерціалізації інноваційних наукових розробок дослідників з університетів та наукових лабораторій зі збереженням за ними права інтелектуальної власності.

В Італії бізнес-інкубатори виконують функції центрів зайнятості, середовища впровадження інноваційних ідей та підтримки малого бізнесу, джерел новітніх технологічних розробок та центрів прикладання надлишкової робочої сили для великих корпорацій. Варто також зауважити, що в Італії «вирощені» в бізнес-інкубаторах малі інноваційні підприємства забезпечують діяльність великих промислових корпорацій в частині інновацій.

Найбільшим італійським бізнес-інкубатором вважається «BIC Liguria», основними напрямками функціонування якого є: розвиток регіону Лігурії, підтримка стартів і розширення бізнес-проектів, управління проектами, підтримка трансферу технологій і підприємництва із залученням науковців Генуезького університету. «BIC Liguria» входить до складу європейської мережі підтримки інноваційного підприємництва EBN, що нараховує понад 200 центрів у Європі. Бізнес-інкубатор «Лігурія» надає 3 види послуг: логістичні, консультаційні та фінансову допомогу (в частині залучення іноземних інвестицій співпрацює з національною агенцією «Invitalia») [6].

Особливостями німецької моделі створення і функціонування бізнес-інкубаторів є, по-перше, висока якість підготовки підприємців-новачків (лише 5% підприємств, «вирощених» у бізнес-інкубаторах, банкрутують), і, по-друге, переорієнтація бізнес-інкубаторів з інноваційної сфери на сферу підтримки малого і середнього підприємництва. Друга особливість пов'язана з тим, що в Німеччині бізнес-інкубатори розглядають насамперед як інструмент прискорення регіонального соціально-економічного розвитку. Перший німецький бізнес-інкубатор був створений у 1983 р. на базі Технічного університету у Берліні.

Заслугує на увагу також азійська модель, яка в основному представлена в КНР. Основними рисами китайських бізнес-інкубаторів є:

- масштабність, бізнес-інкубатори тут є операторами великої кількості підприємницьких суб'єктів;
- широке впровадження досягнень американської моделі бізнес-інкубування.

Певних успіхів у своєму впровадженні вже досягла бізнес-інкубаторна модель стимулювання інноваційної діяльності і в ряді інших країн: Бразилії, Індії, Росії та ін., однак тут ще бізнес-інкубаторний рух перебуває на стадії зародження або не набув значного поширення.

В Україні створено близько 70 бізнес-інкубаторів, які являють собою переважно неприбуткові організації. Проте лише приблизно півтора десятка з них можна назвати успішно діючими, серед яких: «Білоцерківський бізнес-інкубатор», «Львівська політехніка», «Харківські технології», бізнес-інкубатор Херсонської торговельно-промислової палати, Івано-Франківський, Сімферопольський, Хмельницький бізнес-інкубатори та ін. Інша група бізнес-інкубаторів – «новачки»

(наприклад, бізнес-інкубатор НТУУ «КПІ», «Happy Farm», «EastLabs»). У табл. 1 наведено послуги, які надають українські бізнес-інкубатори, зареєстровані в базі даних Української Асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (УАБІЦ).

Регіональна структура українських бізнес-інкубаторів, що внесені до реєстру УАБІЦ, така. Із 16 аналізованих бізнес-інкубаторів два перебувають у м. Києві (Фонд Київський Бізнес-Інкубатор, ТОВ «Бізнес-інкубатор»), два – у Рівненській області (Молодіжний бізнес-інкубатор Рівненського обласного молодіжного центру праці, Рівненський інноваційний бізнес-інкубатор), два – в АР Крим (СМГО «Бізнес-інкубатор», Гурзуфська селищна громадська організація «Бізнес-інкубатор»), два – в Луганській області (Бізнес-інкубатор «Організація підтримки розвитку підприємництва», ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор»), два – в Київській (Бізнес-інкубатор м. Славутич, ВП «Бізнес-інкубатор» «Агентства з розвитку бізнесу в м. Славутич»), по одному – в Тернопільській («Бізнес-інкубатор Тернопільщини»), Вінницькій (Вінницький бізнес-інкубатор), Одеській (Одеський молодіжний бізнес-інкубатор «Мегаполіс»), Хмельницькій (Хмельницький бізнес-інкубатор), Донецькій (БІ «Кальміус»), Полтавській (Громадська організація «Полтавський бізнес-інкубатор»).

Як видно з табл. 1, найбільш універсальним за видами послуг, що надаються підприємствам (і що найважливіше – надання фінансово-кредитної підтримки підприємницьким проектам), є бізнес-інкубатор ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» у м. Олександрівськ Луганської області.

Одним із найуспішніших українських бізнес-інкубаторів інноваційного спрямування є бізнес-інкубатор «Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології», який був заснований 1998 р. на базі НТК «Інститут монокристалів» у м. Харкові в рамках міжурядової Америко-Української Програми «Розвиток бізнес-інкубаторів в Україні» (BID), яку проводив за фінансової підтримки Американського агентства з міжнародного розвитку USAID університет «Лойола Коледж» (м. Балтимор, США) з метою активізації розвитку малого бізнесу у сфері інноваційних наукомістких технологій. Основна мета діяльності бізнес-інкубатора полягає у сприянні технологічно орієнтованому підприємництву, комерціалізації наукомістких розробок, розвитку в Україні інноваційної діяльності. Пріоритетними напрямками його діяльності є:

- надання послуг і можливостей інноваційного бізнес-інкубатора;
- курси підвищення кваліфікації у сфері інноваційного бізнесу;
- фінансова підтримка інноваційних проектів;
- консультаційні послуги (створення підприємств, розробка інноваційних проектів та бізнес-планів, маркетингові дослідження);
- участь у міжнародних проектах сприяння розвитку підприємництва [5].

У бізнес-інкубаторі «Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології» за весь період його існування підготовлено близько 1600 фахівців, а сам Центр обслуговував понад 300 підприємств з м. Харкова та Харківської області, серед яких, наприклад, АТ «Хартрон», СП «Амкріс-Ейч Лімітед», АТ «Автрамат», АТ «Точмедприлад» та ін.

Бізнес-інкубатор «Харківські технології» бере також активну участь у таких міжнародних проектах сприяння розвитку підприємництва, як BizPro (Програма бізнес-тренінгів проекту БІЗПРО), InfoDev (Ініціатива інкубаторів), ISTOK-SOYUZ (Технології інформаційного суспільства – шлях до відкритого

Таблиця 1

Послуги українських бізнес-інкубаторів, зареєстрованих у базі даних УАБІПЦ [1]

Сфера діяльності	Кількість бізнес-інкубаторів	Найменування бізнес-інкубаторів
Захист інтересів підприємців	3	ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь), «Бізнес-інкубатор Тернопільщини» (м. Тернопіль).
Надання консультативних послуг	12	Вінницький бізнес-інкубатор (м. Вінниця), Фонд Київський Бізнес-Інкубатор (м. Київ), ТОВ «Бізнес-інкубатор» (м. Київ), Бізнес-інкубатор «Організація підтримки розвитку підприємництва» (м. Луганськ), Одеський молодіжний бізнес-інкубатор «Металіс» (м. Одеса), ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), Молодіжний бізнес-інкубатор Рівненського обласного молодіжного центру праці (м. Рівне), Рівненський інноваційний бізнес-інкубатор (м. Рівне), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь), БІ «Кальміус» (м. Маріуполь), Бізнес-інкубатор м. Славутич (м. Славутич), Громадська організація «Полтавський бізнес-інкубатор» (м. Полтава).
Надання обслуговування	2	ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь).
Надання площ / приміщень	7	Вінницький бізнес-інкубатор (м. Вінниця), Бізнес-інкубатор «Організація підтримки розвитку підприємництва» (м. Луганськ), ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), Рівненський інноваційний бізнес-інкубатор (м. Рівне), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь), Київська ВП «Бізнес – інкубатор» «Агентства з розвитку бізнесу в м. Славутич» (м. Славутич), Гурзуфська селищна громадська організація «Бізнес-інкубатор» (м. Ялта).
Організація діяльності підприємств	11	Вінницький бізнес-інкубатор (м. Вінниця), Фонд Київський Бізнес-Інкубатор (м. Київ), ТОВ «Бізнес-інкубатор» (м. Київ), Бізнес-інкубатор «Організація підтримки розвитку підприємництва» (м. Луганськ), ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), Молодіжний бізнес-інкубатор Рівненського обласного молодіжного центру праці (м. Рівне), Рівненський інноваційний бізнес-інкубатор (м. Рівне), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь), «Бізнес-інкубатор Тернопільщини» (м. Тернопіль), Гурзуфська селищна громадська організація «Бізнес-інкубатор» (м. Ялта), Хмельницький бізнес-інкубатор (м. Хмельницький).
Надання офісних послуг	7	ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), Молодіжний бізнес-інкубатор Рівненського обласного молодіжного центру праці (м. Рівне), Рівненський інноваційний бізнес-інкубатор (м. Рівне), СМГО «Бізнес-інкубатор» (м. Сімферополь), «Бізнес-інкубатор Тернопільщини» (м. Тернопіль), Гурзуфська селищна громадська організація «Бізнес-інкубатор» (м. Ялта), Бізнес-інкубатор м. Славутич (м. Славутич).
Надання рекламно-інформаційних послуг	3	ТОВ «Бізнес інкубатор» (м. Київ), ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ), Одеський молодіжний бізнес-інкубатор «Металіс» (м. Одеса).
Фінансово-кредитна підтримка	1	ЛООП і РП «Бізнес-інкубатор» (м. Олександрівськ).

знання для Східної Європи і Середньої Азії), SABIT (Спеціальна Програма ділових стажувань у США), PUM (Дослідні експерти із Нідерландів), BOOST-IT (Створення постійної об'єднаної мережі для стимулювання участі інкубованих малих і середніх підприємств в інноваційних процесах у контексті завдань 7-ї Рамкової програми ЄС).

Таким чином, приклад харківського бізнес-інкубатора дозволяє констатувати: по-перше, що в Україні можливе успішне функціонування бізнес-інкубаторів за умови вирішення проблеми з фінансовим забезпеченням, а розглянутий бізнес-інкубатор у Харкові є прикладом успішного іноземного інвестування в українську економіку; і по-друге, що успішність харківського бізнес-інкубатора як яскравий приклад точкового полюсу розвитку інноваційного підприємництва у регіоні свого локалізування є швидше винятком із загального стану даної сфери в межах країни, ніж тенденцією. Основними причинами відставання впровадження у промисловість української моделі бізнес-інкубування від зарубіжних аналогів є:

- 1) відсутність законодавчого регламентування діяльності бізнес-інкубаторів, стимулювання їхнього започаткування;
- 2) дефіцит власних фінансових ресурсів бізнес-інкубаторів;
- 3) відсутність державної політики залучення інвестицій у розвиток бізнес-інкубаторів;
- 4) складна процедура отримання земельних ділянок для розміщення на них бізнес-інкубаторних структур;
- 5) нерозвиненість систем венчурного фінансування в Україні;
- 6) відсутність ефективних механізмів трансферу інновацій в українську промисловість.

Висновки. Розглянутий світовий досвід створення й діяльності бізнес-інкубаторів показав, що у розвинених країнах світу вони стали неодмінним атрибутом ринкової інфраструктури, ефективним засобом реалізації перспективних інноваційних підприємницьких ідей і, як наслідок, потужним рушієм соціально-економічного розвитку. В Україні, незважаючи на своє започаткування, бізнес-інкубаторний рух не набув значного поширення та ефективності передусім через відсутність дієвої державної політики стимулювання розвитку бізнес-інкубаторів, дефіцитність фінансових ресурсів, нерозуміння багатьма ринковими суб'єктами ролі бізнес-інкубаторів як джерел утворення підприємницького середовища.

Список використаних джерел

1. Бази даних. Інфраструктура підтримки малого та середнього підприємництва. Бізнес-інкубатори / Сайт Української Асоціації бізнес-інкубаторів і інноваційних центрів. – Режим доступу : <http://www.novekolo.info/ua/organisations/support/incubators.html>.
2. Васильєва Л. М. Бізнес-інкубатори як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва / Л. М. Васильєва // Держава та регіони. – 2010. – №1. – С. 50-54. – (Серія: Економіка та підприємство).
3. Три американских бизнес-инкубатора или три подхода к бизнес-инкубированию, продемонстрированные в ходе тренинговой программы SABIT в

- феврале 2011 года. – Режим доступа : з http://www.sibai.ru/media/American_Incubator_SABIT.pdf.
4. Харин А. А. Управление инновациями / А. А. Харин, И. Л. Коленский. – М. : Высшая школа, 2003. – 253 с.
  5. Дані з Веб-сторінки: Центр «Харьковские Технологии». – Режим доступа : <http://www.kt.kharkov.ua>.
  6. Bic Liguria: una realta a supporto di aspiranti imprenditori e piccoli imprenditori. – Accessed : http://www.iolavoroliguria.it/IoLavoro/Docs/lavoro/lavorareinproprio/avviare/CURIOSITA%20E%20PUNTI%20DI%20RIFERIMENTO/AI_003_CURIO_01_Bic.pdf.
  7. Geiffer W. Technologiee – Portfolio Management in: Stadt T. Das Management Von Inacionen / W. Geiffer, W. Schneider, R. Dogl. – Frankfurt, 1990. – S. 107-124.
  8. Incubators adapt to changing conditions, but remain a solid option for start-ups. – Accessed : <http://www.technologytransfertactics.com/content/reprints/210-incubators>.
  9. Katra ieguld t eiro atdeve – desmit eiro valsts maci. – Accessed : attachment:/40/katra-iegulddita-eiro-atdeve-desmit-eiro-valsts-macina-374672.htm.
  10. The History of Business Incubation. – Accessed : http://www.nbia.org/resource_library/history.

Шевчук Л. Т., Колодійчук А. В. Мировой и отечественный опыт создания и функционирования бизнес-инкубаторов.

Проанализирован зарубежный опыт создания и функционирования бизнес-инкубаторов как новых организационных структур развития промышленности. Приведен украинский опыт бизнес-инкубирования. Определены основные причины отставания внедрения в промышленность украинской модели бизнес-инкубирования от зарубежных аналогов. Ключевые слова: бизнес-инкубатор, малый бизнес, средний бизнес, коммерциализация инноваций, коучинг, трансфер инноваций, интеллектуальная собственность, венчурное финансирование.

Shevchuk L. T., Kolodiychuk A. V. Global and Domestic Experience in the Establishment and Functioning of Business Incubators.

The international experience of the establishment and functioning of business incubators as a new organizational structure of industry development is analyzed. Ukrainian experience in business incubation is given. The main reasons for the lag of implementation of Ukrainian model of business incubation in industry behind its foreign counterparts are defined. Key words: business incubator, small business, medium business, commercialization of innovation, coaching, innovation transfer, intellectual property, venture capital financing.

Надійшло 06.03.2013 р.